

NOWE Zamieńmy słowo

Program nauczania. Język polski.

Szkoła podstawowa. Klasy 4–8

I. Charakterystyka programu nauczania *NOWE Zamieńmy słowo*

Program nauczania języka polskiego *NOWE Zamieńmy słowo*, zgodny z nową podstawą programową (ogłoszoną w Rozporządzeniu Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym), opiera się na wspólnym fundamencie kształcenia ogólnego, który integruje cele edukacyjne wszystkich przedmiotów. Oznacza to, że język polski nie funkcjonuje w izolacji, lecz współtworzy spójną całość edukacyjną, rozwijając zarówno kompetencje przedmiotowe, jak i przekrojowe.

Istotą programu jest orientacja na głębokie uczenie się. Nauczanie języka polskiego nie ogranicza się do przyswajania informacji o literaturze i języku, lecz koncentruje się na rozumieniu, interpretowaniu i świadomym wykorzystywaniu wiedzy w praktyce. Uczniowie rozwijają umiejętność komunikowania się w sposób skuteczny, etyczny, budujący relacje z innymi ludźmi, uczą się krytycznego myślenia, argumentowania, analizowania tekstów kultury, tworzenia własnych wypowiedzi w różnorodnych kontekstach – szkolnych i pozaszkolnych, ćwiczą świadome posługiwanie się językiem, kształtują nawyk czytania, a dzięki niemu mogą lepiej zrozumieć siebie i świat. Również umiejętność odbioru tekstów kultury oraz rozwój umiejętności autorefleksji i kształtowanie tożsamości są celami

wynikającymi z podstawy programowej i ważnymi w kontekście programu *NOWE Zamieńmy słowo*. Zadania, które pozwalają dojść do założonych celów, nawiązują do sytuacji realnych, bliskich uczniowi i włączają go w proces działania, a nie tylko w odbiór treści: są wśród nich debata, projekt, analiza współczesnych zjawisk kulturowych czy komunikacja w przestrzeni publicznej.

Zakres treści został urealniony i dostosowany do możliwości rozwojowych uczniów oraz realiów pracy szkoły. Program koncentruje się na kluczowych zagadnieniach literackich, kulturowych i językowych, umożliwiając ich pogłębione opracowanie zamiast powierzchownej realizacji nadmiernie rozbudowanego materiału. Ważne miejsce zajmuje kontakt z tekstami reprezentatywnymi dla tradycji literackiej oraz współczesnej kultury. Utwory wybrane do omawiania uwzględniają sprawy bliskie doświadczeniom młodych ludzi, odzwierciedlają ich codzienne problemy, emocje i sposób postrzegania świata. Takie teksty sprzyjają zaangażowaniu uczniów, ponieważ pozwalają im odnosić treści do własnych przeżyć i budować osobiste znaczenia. Jednocześnie ważnym elementem kształcenia pozostaje klasyka literatury, stanowiąca fundament tradycji kulturowej i umożliwiająca poznanie wspólnych kodów kulturowych. Wprowadzenie różnorodnych tekstów – zarówno współczesnych, jak i klasycznych – pozwala uczniom rozwijać kompetencje interpretacyjne w szerokim zakresie. Program zakłada także stopniowanie trudności tekstów, dzięki czemu uczniowie rozwijają umiejętność rozumienia coraz bardziej złożonych treści.

Program wzmacnia rozwój kompetencji przekrojowych, takich jak umiejętność współpracy, komunikacji, samodzielnego uczenia się, odpowiedzialności za własny rozwój oraz sprawczości. Kompetencje te są integralną częścią efektów uczenia się na lekcjach języka polskiego i znajdują odzwierciedlenie w zadaniach problemowych, projektach zespołowych, działaniach twórczych oraz refleksji nad własnym procesem uczenia się.

Szczególną rolę odgrywają doświadczenia edukacyjne wzmacniające sprawczość uczniów. Program zakłada tworzenie sytuacji, w których uczniowie podejmują decyzje, prezentują własne stanowisko, inicjują działania oraz dostrzegają wpływ języka i kultury na rzeczywistość społeczną. Dzięki temu język polski staje się przestrzenią budowania tożsamości, wrażliwości kulturowej i odpowiedzialności obywatelskiej.

NOWE Zamieńmy słowo wspiera również refleksyjność, odpowiedzialność oraz ciekawość poznawczą uczniów przez włączenie zadań i tekstów o charakterze filozoficznym, ekologicznym, medialnym i interdyscyplinarnym. Program przewiduje pracę z utworami skłaniającymi do namysłu nad wartościami, sensem życia, relacjami międzyludzkimi oraz miejscem człowieka w świecie, co sprzyja rozwijaniu krytycznego myślenia i autorefleksji. Istotnym obszarem są również zagadnienia związane z troską o środowisko naturalne – uczniowie analizują teksty kultury podejmujące temat relacji człowieka z naturą oraz mogą zrealizować zadania, które kształtują postawy odpowiedzialności za Ziemię. Program zakłada także realizację zadań interdyscyplinarnych, łączących język polski z innymi dziedzinami wiedzy, takimi jak historia, wiedza o społeczeństwie, sztuka czy nauki przyrodnicze. Uczniowie wykorzystują umiejętności językowe do opisu, analizy i interpretacji zjawisk z różnych obszarów, co sprzyja lepszemu rozumieniu świata jako spójnej całości. Dodatkowo w programie uwzględniono zadania rozwijające ciekawość poznawczą. Uczniowie mają możliwość pogłębienia swojej wiedzy i umiejętności dzięki informacjom wychodzącym poza treści podstawy programowej oraz zadaniom prowadzącym do stawiania pytań, poszukiwania odpowiedzi, formułowania hipotez oraz samodzielnego dochodzenia do wniosków, co wzmacnia ich sprawczość i motywację do uczenia się.

Program *NOWE Zamieńmy słowo* umożliwia przejrzyste planowanie pracy dydaktycznej oraz rzetelne monitorowanie postępów uczniów. Tworzy zatem nowoczesny, spójny i realistyczny model kształcenia, którego celem jest nie tylko

przekazywanie informacji, lecz przede wszystkim rozwijanie kompetentnego, świadomego i sprawczego uczestnika kultury.

II. Cele kształcenia – wymagania ogólne

Drugi etap edukacyjny zakłada podział na dwa bloki nauczania: kl. 4–6 i 7–8. Cele przedmiotu, które zostały wyznaczone w podstawie programowej, to:

- 1) etyczne, kreatywne i skuteczne komunikowanie się w mowie i piśmie w różnych sytuacjach i formach gatunkowych, także w środowisku cyfrowym;
- 2) interpretowanie różnorodnych utworów z uwzględnieniem kluczowych pojęć i istotnych kontekstów, w tym kulturowego, historycznego i filozoficznego;
- 3) rozumienie i analizowanie tekstów nieliterackich, w tym publicystycznych, użytkowych, popularnonaukowych i medialnych;
- 4) świadome i krytyczne korzystanie z przekazów medialnych;
- 5) rozwijanie zainteresowań lekturowych i kształtowanie pozytywnych nawyków czytelniczych;
- 6) rozwijanie świadomości językowej oraz poprawne i adekwatne do sytuacji posługiwanie się zasobami językowymi;
- 7) rozwijanie sprawczości przez działania twórcze i aktywne, odpowiedzialne uczestnictwo w życiu społecznym i kulturalnym;
- 8) autorefleksja i budowanie tożsamości osobistej i wspólnotowej, w odniesieniu do kultury lokalnej, narodowej, europejskiej i światowej, z uwzględnieniem wpływu człowieka na środowisko i klimat.

III. Treści nauczania – wymagania szczegółowe i przewidywane osiągnięcia

Klasa 4

1. Komunikacja

Uczeń:

1.1), 1.3), 1.4) formułuje wypowiedzi w sposób jasny, spójny i zrozumiały dla odbiorcy i akceptowalny społecznie;

1.1), 1.2) tworzy dialog, uwzględniając role nadawcy i odbiorcy;

1.2) słucha rozmówcy z uważnością i zaangażowaniem;

1.3), 1.5) stosuje zasady grzeczności językowej w różnych sytuacjach komunikacyjnych;

1.4), 1.8) rozpoznaje i nazywa emocje oraz odnosi je do własnych doświadczeń i sytuacji komunikacyjnych;

1.8) przedstawia się;

1.9) posługuje się terminami: komunikacja, nadawca, odbiorca, intencja wypowiedzi, grzeczność językowa oraz wykorzystuje je w praktyce komunikacyjnej.

2. Odbiór

Uczeń:

2.1) odczytuje sens tekstu należącego do jednego z różnych rodzajów sztuk, w tym literatury, filmu, teatru, komiksu i formułuje jego główną myśl;

2.4) wskazuje elementy świata przedstawionego oraz odróżnia teksty realistyczne od fantastycznych, określa specyfikę tych tekstów jako różnych sposobów wyrażania myśli i emocji;

2.4), 2.6), 2.8) wykorzystuje terminy: tekst, utwór realistyczny, utwór fantastyczny, bohater, narrator, narrator pierwszoosobowy, narracja, baśń, legenda, hymn, świat przedstawiony, epitet, porównanie, metafora, onomatopeja, wers, strofa, refren,

kontrast, podmiot mówiący, fikcja, film animowany, film fabularny, film dokumentalny, kadr, kryminał w analizie tekstów;

2.5) analizuje postępowanie bohatera i je ocenia oraz odnosi do własnych doświadczeń i przeżyć;

2.6) rozpoznaje epitet, porównanie, metaforę i onomatopcję oraz wyjaśnia ich wpływ na wyobraźnię, emocje i odbiór tekstu;

2.7) interpretuje tekst przez odpowiednią interpretację głosową.

3. Świadomość językowa

Uczeń:

3.1) rozpoznaje części mowy: rzeczownik, czasownik, przymiotnik i stosuje ich poprawne formy w wypowiedziach;

3.1), 3.8) stosuje poprawne formy wyrazów odmienne oraz wykorzystuje wiedzę o odmianie i wymowie wyrazów w praktyce językowej;

3.4) buduje zdania, w tym wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące i wykrzyknikowe oraz buduje krótkie wypowiedzi poprawne pod względem logicznym i gramatycznym w mowie i piśmie;

3.5), 3.6), 3.7), 3.10) dobiera słownictwo adekwatne do sytuacji, wykorzystując synonimy, antonimy, zdrobnienia oraz wyrazy neutralne;

3.8) stosuje zasady ortograficzne dotyczące pisowni wyrazów z *ó, u, rz, ż, h, ch* oraz poprawnie zapisuje nazwy geograficzne;

3.9) stosuje w odpowiednich kontekstach znaki interpunkcyjne: kropkę, przecinek, znak zapytania, wykrzyknik, cudzysłów, dwukropek, myślnik;

3.10) posługuje się terminami: rzeczownik, czasownik, przymiotnik, samogłoska, spółgłoska, sylaba, wypowiedzenie: oznajmujące, pytające, rozkazujące, wykrzyknikowe, zdanie, równoważnik zdania, kropka, przecinek, dwukropek, znak zapytania, myślnik, cudzysłów, wykrzyknik, rodzaj, liczba pojedyncza, liczba mnoga, przypadki, czas, bezokolicznik w analizie języka.

4. Tworzenie wypowiedzi

Uczeń:

- 4.1), 4.2), 4.5), 4.7), 4.8) tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach: opis przedmiotu, list, zaproszenie, ogłoszenie, plan, notatka, życzenia, pozdrowienia, zgodnie z ich cechami gatunkowymi;
- 4.2) sporządza plan tekstu jako element przygotowania wypowiedzi;
- 4.8) wykorzystuje terminy: opis, list tradycyjny, akapit, kompozycja, wstęp, rozwinięcie, zakończenie w tworzeniu wypowiedzi.

5. Autorefleksja i tworzenie tożsamości

Uczeń:

- 5.2) charakteryzuje różnorodne aspekty doświadczenia wspólnotowego, w tym wartości, odnosząc je do różnych wspólnot, takich jak rodzina, społeczność szkolna, lokalna oraz naród;
- 5.3) określa role, które pełni w różnych wspólnotach i grupach społecznych;
- 5.4) omawia swoje zaangażowanie w uczenie i dokonuje jego oceny;
- 5.5) rozpoznaje i nazywa własne emocje.

6. Elementy edukacji medialnej

Uczeń:

- 6.3) posługuje się terminami: aplikacja, komunikator, media, media tradycyjne, media cyfrowe, media społecznościowe w opisie zjawisk medialnych;
- 6.3) korzysta z różnorodnych źródeł informacji w sposób celowy i świadomy;
- 6.5) wskazuje zagrożenia związane z korzystaniem z internetu oraz podejmuje próby ich unikania;
- 6.5) stosuje zasady higieny cyfrowej w codziennym korzystaniu z technologii;
- 6.5) przestrzega zasad netykiety w komunikacji internetowej.

7. Praktyki lekturowe

Uczeń:

7.1) samodzielnie dobiera teksty zgodnie ze swoimi zainteresowaniami oraz uzasadnia dokonany wybór;

7.2) planuje własny proces czytania;

7.3) formułuje i przedstawia pierwsze wrażenia po lekturze;

7.4) w ciągu roku szkolnego czyta co najmniej cztery dłuższe utwory literackie dla dzieci i młodzieży:

a) wybrane wspólnie z nauczycielem i zespołem klasowym,

b) obejmujące tematy bliskie doświadczeniom uczniów, takie jak dom, rodzina, relacje rówieśnicze, przyjaźń, emocje, relacja człowieka z naturą, różnorodność i wspólnotowość:

Grzegorz Kasdepke, *Koronkowa robota*, Andrzej Maleszka, *Magiczne drzewo*.

Czerwone krzesło, Jan Brzechwa, *Akademia pana Kleksa*, Roald Dahl, *Charlie i fabryka czekolady*, Clive Staples Lewis, *Opowieści z Narnii*. Lew, *Czarownica i stara szafa*;

7.5) poznaje baśnie i legendy istotne dla kultury światowej, europejskiej, narodowej i regionalnej: *Lech, Czech i Rus*, Cecylia Niewiadomska, *Piast*, Jacob i Wilhelm Grimmowie, *Pani Zima*, Maria Konopnicka, *O krasnoludkach i sierotce Marysi*, Charles Perrault, *Kopciuszek*;

7.6) czyta krótsze utwory literackie, zarówno narracyjne, jak i liryczne:

Józef Wybicki, *Mazurek Dąbrowskiego*, Jack Canfield, Mark Victor Hansen,

Kimberly Kirberger, *Jestem...*, Barbara Kosmowska, *Dzień Białej Wiewiórki*,

Władysław Bełza, *Ziemia rodzinna*, Agnieszka Chylińska, *Zezia i Giler*, Barbara

Kosmowska, *Pozłacana rybka*, Marcin Szczygielski, *Teatr Niewidzialnych Dzieci*,

Joanna Papużyńska, *Czarna jama*, Magdalena Rózczyńska, Marta Wysocka-Jóźwiak,

Gabi. A właśnie, że jest pięknie!, René Goscinny, *Mikołajek*, Artur B. Chmielewski,

E. Zambrzycka-Kościelnicka, *Kosmiczne wyzwania*, Agnieszka Łubkowska, *Rysujemy drzewo celów*, Julian Tuwim, *Nauka*, Dorota Bałuszyńska-Srebro, *Księga Julii*, Michel Piquemal, *Jeżozwierze*, Grzegorz Kasdepke, *Pan Wredzik*, Aleksander Fredro, *Paweł i Gawel*, Alan Alexander Milne, *Kubuś Puchatek*, Adam Mickiewicz, *Przyjaciele*, Ulf Stark, *Magiczne tenisówki mojego przyjaciela Percy'ego*, Natalia Przeździk, *Wieczorne ognisko*, Adam Mickiewicz, *Wschód słońca*, Stanisław Grochowiak, *Straszno*, Ewa Skarżyńska, *Teatr*, Ludwik Jerzy Kern, *46 nóg*, Wanda Chotomska, *Motyl*, Åsa Lind, *Mały silny kwark*, Zbigniew Jerzyna, *Brzoza*, Maria Niklewiczowa, *Sprytny lisek*, Barbara Stenka, *Ten cały nudny świat*, Małgorzata Strzałkowska, *Gwałtu! Rety! Co się dzieje?!*, Jan Twardowski *Mrówko ważko biedronko*, Nela Mała Reporterka, *Nela i wyprawa do serca dżungli*

7.7) zapoznaje się z różnorodnymi tekstami kultury reprezentującymi różne dziedziny sztuki, takie jak film, teatr, malarstwo, rzeźba, muzyka czy komiks.

Doświadczenia edukacyjne (propozycje do wyboru):

1. Uczniowie proponują, jak przygotować akcję zachęcającą do czytania.
2. Uczniowie nagrywają słuchowisko na podstawie wiersza Aleksandra Fredry *Paweł i Gawel*.
3. W 4–5 osobowych zespołach uczniowie przygotowują klasowe przedstawienie pt. *Strach się bać*.
4. Za pomocą pantomimy uczniowie przedstawiają fragment baśni pt. *Kopciuszek*.
5. Uczniowie przygotowują kukiełki i odgrywają historię Mateusza, bohatera *Akademii pana Kleksa* Jana Brzechwy.
6. Każdy uczeń przygotowuje zabawną lub przerażającą zakładkę do książki. Motywem występującym na zakładce ma być postać Mateusza, bohatera *Akademii pana Kleksa* Jana Brzechwy.

Klasa 5**1. Komunikacja**

Uczeń:

1.7) rozpoznaje znaczenie sygnałów niewerbalnych w codziennych sytuacjach;

1.6) wyraża i uzasadnia swoje stanowisko.

2. Odbiór

Uczeń:

2.1) przedstawia własną, uzasadnioną interpretację tekstów należących do różnych sztuk (literatura, film, teatr, komiks);

2.2) określa i zestawia perspektywy i intencje nadawców oraz problematykę, tematykę wypowiedzi jako różne sposoby wyrażania postaw, intencji, myśli, emocji;

2.3) określa oraz odnosi do różnych sytuacji życiowych własne wrażenia wywołane przez wypowiedzi i zastosowane w nich środki oddziaływania na odbiorcę, takie jak wywoływanie humoru, wzruszenia czy strachu;

2.8) wykorzystuje terminy: tekst kulturowy, mit, opowiadanie, podmiot mówiący, wyliczenie, powtórzenie, rymy.

3. Świadomość językowa

Uczeń:

3.1) rozpoznaje części mowy: przysłówki, zaimek, liczebnik i stosuje je w wypowiedziach;

3.2) analizuje nacechowanie emocjonalne i stylistyczne wyrazów i związków wyrazowych w zdaniu;

3.6) stosuje w swoich wypowiedziach związki frazeologiczne;

3.7) wyjaśnia różnice między znaczeniem dosłownym a przenośnym wyrazów i związków wyrazowych;

3.8) stosuje zasadę ortograficzną dotyczącą pisowni: *-ji, -ii, -i* w zakończeniach niektórych rzeczowników; czasowników z częstką *-by*; *nie* z różnymi częściami mowy; przymiotników złożonych powstałych od nazw własnych oraz zasady pisania głosek *ą* i *ę* w formach czasowników, rzeczowników, przymiotników, liczebników i zaimków;

3.10) posługuje się terminami: podmiot, orzeczenie, stopniowanie, tryb, zdanie pojedyncze, zdanie złożone, związek frazeologiczny w analizie języka.

4. Tworzenie wypowiedzi

Uczeń:

4.6), 4.3) tworzy wypowiedzi pisemne w formach: opowiadanie, opowiadanie odtwórcze, list elektroniczny, streszczenie zgodnie z ich cechami gatunkowymi oraz tworzy prezentacje multimedialne;

4.5) opisuje krajobraz, sytuację.

5. Autorefleksja i tworzenie tożsamości

Uczeń:

5.5) rozpoznaje i nazywa emocje innych.

6. Elementy edukacji medialnej

Uczeń:

6.1) korzysta z różnorodnych źródeł w wyszukiwaniu informacji.

7. Praktyki lekturowe

Uczeń:

7.1) samodzielnie dobiera teksty zgodnie ze swoimi zainteresowaniami oraz uzasadnia dokonany wybór;

7.2) planuje własny proces czytania;

7.3) formułuje i przedstawia pierwsze wrażenia po lekturze;

7.4) w ciągu roku szkolnego czyta co najmniej cztery dłuższe utwory literackie dla dzieci i młodzieży:

a) wybrane wspólnie z nauczycielem i zespołem klasowym,

b) obejmujące tematy bliskie doświadczeniom uczniów, takie jak dom, rodzina, relacje rówieśnicze, przyjaźń, emocje, relacja człowieka z naturą, różnorodność i wspólnotowość.

7.5) zapoznaje się z wybranymi mitami greckimi: o stworzeniu świata, o Prometeuszu, o Demeter i Korze, o Syzyfie, o Dedalu i Ikarze, o Heraklesie, o nici Ariadny;

7.6) czyta krótsze utwory literackie, zarówno narracyjne, jak i liryczne;

7.7) zapoznaje się z różnorodnymi tekstami kultury reprezentującymi różne dziedziny sztuki, takie jak film, teatr, malarstwo, rzeźba, muzyka czy komiks.

Klasa 6

1. Komunikacja

Uczeń:

1.6) wyraża i uzasadnia swoje stanowisko w rozmowie.

2. Odbiór

Uczeń:

2.1) przedstawia własną, uzasadnioną interpretację tekstów należących do różnych sztuk (muzyka, sztuki plastyczne, audialne i audiowizualne);

2.2) określa i zestawia ze sobą perspektywy oraz intencje nadawców, a także temat i problematykę wypowiedzi, ukazując je jako różne sposoby wyrażania postaw, emocji i myśli;

2.8) wykorzystuje terminy: przypowieść, argument.

3. Świadomość językowa

Uczeń:

- 3.1) rozpoznaje części mowy: spójnik, przyimek i stosuje je w wypowiedziach;
- 3.4) określa zależności między wyrazami w zdaniu, rozpoznaje funkcje głównych części zdania oraz ich określeń;
- 3.3) bada różnice i zależności między częściami mowy a częściami zdania;
- 3.5) wyjaśnia znaczenie wyrazów w kontekście przy użyciu słowników i innych źródeł informacji;
- 3.8) stosuje zasadę ortograficzną dotyczącą pisowni: wielką i małą literą, rzeczowników zakończonych na *-ctwo*, *-dztwo*, *-stwo* i wykorzystuje wiedzę o wymowie i odmianie wyrazów w zapisie ortograficznym;
- 3.9) stosuje znaki interpunkcyjne w różnych typach wypowiedzi: wielokropek, średnik, nawias, oddziela zdania składowe w zdaniach złożonych współrzędnie, stosuje regułę cofania przecinka;
- 3.10) posługuje się terminami: spójnik, przyimek, głoska dźwięczna / bezdźwięczna, ustna / nosowa w analizie języka.

4. Tworzenie wypowiedzi

Uczeń:

- 4.2) przekształca cudze teksty i układa pytania do tekstu;
- 4.6) podejmuje różnorodne aktywności twórcze o charakterze dziennikarskim: pisze opinię, komentarz, przeprowadza i zapisuje wywiad;
- 4.3) tworzy sprawozdanie;
- 4.5) charakteryzuje postać, opisuje przeżycia, również w dłuższych wypowiedziach o charakterze twórczym;
- 4.8) wykorzystuje terminy: opinia, charakterystyka, sprawozdanie;
- 4.8) tworzy wypowiedzi argumentacyjne oraz formułuje i uzasadnia swoją opinię.

5. Autorefleksja i tworzenie tożsamości

Uczeń:

5.1) nazywa ważne dla siebie wartości oraz wyraża własne stanowisko wobec uniwersalnych wartości.

6. Elementy edukacji medialnej

Uczeń:

6.3) pokazuje wpływ przekazów medialnych, w tym reklam, na zachowania i życiowe decyzje ludzi;

6.2) rozróżnia informacje o faktach od opinii w przekazach medialnych.

7. Praktyki lekturowe

7.1) samodzielnie dobiera teksty zgodnie ze swoimi zainteresowaniami oraz uzasadnia dokonany wybór;

7.2) planuje własny proces czytania;

7.3) formułuje i przedstawia pierwsze wrażenia po lekturze;

7.4) w ciągu roku szkolnego czyta co najmniej cztery dłuższe utwory literackie dla dzieci i młodzieży:

a) wybrane wspólnie z nauczycielem i zespołem klasowym,

b) obejmujące tematy bliskie doświadczeniom uczniów, takie jak dom, rodzina, relacje rówieśnicze, przyjaźń, emocje, relacja człowieka z naturą, różnorodność i wspólnotowość.

7.5) zapoznaje się z wybranymi fragmentami Biblii: o stworzeniu świata, przypowieściami o miłosiernym Samarytaninie, talentach, o synu marnotrawnym;

7.6) czyta krótsze utwory literackie, zarówno narracyjne, jak i liryczne;

7.7) zapoznaje się z różnorodnymi tekstami kultury reprezentującymi różne dziedziny sztuki, takie jak film, teatr, malarstwo, rzeźba, muzyka czy komiks.

Klasa 7**1. Komunikacja**

Uczeń:

- 1.1)** komunikuje się w sposób asertywny, z uwzględnieniem potrzeb rozmówcy;
- 1.2)** aktywnie słucha, parafrazuje wypowiedzi oraz zadaje pytania podtrzymujące rozmowę i pogłębiające ją;
- 1.3)** uczestniczy w dyskusji i debacie, argumentuje i przekonuje do swojego stanowiska;
- 1.4)** udziela prostej informacji zwrotnej i przyjmuje ją od innych;
- 1.5)** rozpoznaje podstawowe przejawy agresji i manipulacji w języku;
- 1.6)** stosuje terminy: parafrazowanie, dyskusja, debata, informacja zwrotna, asertywność, manipulacja, agresja językowa, perswazja.

2. Odbiór

Uczeń:

- 2.1)** interpretuje teksty literackie i inne teksty kultury z uwzględnieniem różnych kontekstów;
- 2.2)** rozróżnia epikę, lirykę i dramat jako różne sposoby wyrażania treści i oddziaływania na odbiorców;
- 2.3)** określa rolę narratora w utworze i sposoby prowadzenia narracji oraz opisuje jego wpływ na odbiorcę;
- 2.4)** rozpoznaje podstawowe elementy argumentacji i kompozycję wypowiedzi jako formy porządkowania myśli i wyrażania ich oraz oddziaływania na odbiorcę;
- 2.5)** wyszukuje i porządkuje informacje zawarte w tekstach;
- 2.6)** porównuje teksty według podanych kryteriów;

2.7) stosuje terminy: epika, liryka, dramat, alegoria, narrator pierwszoosobowy, narrator trzecioosobowy, narrator wszechwiedzący, opinia, argumentacja, kompozycja, informacja, pytanie retoryczne.

3. Świadomość językowa

Uczeń:

3.1) tworzy rodzinę wyrazów, analizuje jej elementy i wykorzystuje ją do rozwijania słownictwa;

3.2) stosuje poprawne formy czasowników w różnych aspektach, trybach, stronach oraz określa ich funkcje w tekście;

3.3) stosuje w swoich wypowiedziach różne części zdania oraz ich rodzaje, aby urozmaicić wypowiedź;

3.4) określa relacje między zdaniami składowymi w zdaniu złożonym;

3.8) stosuje reguły interpunkcyjne, korzysta z interpunkcji jako z narzędzia organizującego tekst i podkreślającego intencję wypowiedzi;

3.10) wykorzystuje terminy: formant, wyraz podstawowy, wyraz pochodny, rodzina wyrazów, aspekt, strona czasownika, przydawka, dopełnienie, okolicznik, zdanie złożone współrzędnie, zdanie złożone podrzędnie.

4. Tworzenie wypowiedzi

Uczeń:

4.2) opisuje dzieło sztuki, wykorzystując elementy interpretacji;

4.3) tworzy dłuższe wypowiedzi argumentacyjne: rozprawkę, list otwarty;

4.4) formułuje stanowisko oraz uzasadnia je argumentami i przykładami;

4.5) tworzy oficjalne i nieoficjalne wypowiedzi użytkowe – prośbę, zapytanie, również w formie korespondencji elektronicznej;

4.6) dostosowuje wypowiedź do sytuacji komunikacyjnej oraz wykorzystuje wiedzę o języku, zasadach kompozycji i retoryce;

4.7) posługuje się terminami: apostrofa, argument, kontrargument, wywód, teza, hipoteza, stanowisko, rozprawka, przykład.

5. Autorefleksja i tworzenie tożsamości

Uczeń:

5.1) podejmuje refleksję nad współczesnością w oparciu o dzieje kultury i historii;

5.3) dzieli się własnymi refleksjami o charakterze filozoficznym inspirowanymi przeczytanymi tekstami;

5.4) dostrzega znaczenie własnej twórczości i uczestnictwa w kulturze w budowaniu odporności psychicznej;

5.6) posługuje się terminami: wartości uniwersalne, autorefleksja, odporność psychiczna.

6. Elementy edukacji medialnej

Uczeń:

6.1) analizuje czynniki wpływające na dostępność, wiarygodność i bezstronność przekazów medialnych oraz ich odbiór, a także rozpoznaje fałsz i dezinformację;

6.2) wyszukuje i selekcionuje treści w mediach oraz w internecie, dokonuje ich oceny i uzasadnia własne stanowisko;

6.5) posługuje się terminami: analiza krytyczna, błędy poznawcze, higiena cyfrowa, krytyczne myślenie, przekaz informacyjny.

7. Praktyki lekturowe

Uczeń:

7.1) czyta obowiązkowo następujące teksty z klasyki literatury polskiej:

Jan Kochanowski, *Tren VII*, *Tren VIII*,

Ignacy Krasicki, wybrane bajki,

Adam Mickiewicz, *Dziady cz. II*, *Śmierć Pułkownika*, *Reduta Ordona*, *Świtezianka*,

Juliusz Słowacki, *Balladyna*,

Sławomir Mrożek, *Artysta*,

Ida Fink, wybrane opowiadanie.

7.2) czyta w każdym roku szkolnym niemniej niż cztery dłuższe utwory literackie, w tym:

a) teksty obowiązkowe wskazane powyżej,

b) wybrane wspólnie przez nauczyciela i uczniów:

– teksty epickie reprezentujące różne sposoby prowadzenia narracji;

– utwory należące do literatury gatunkowej, np. fantasy, science fiction, kryminalne, przygodowe, obyczajowe;

c) teksty z kanonu literatury światowej;

7.3) zapoznaje się ze zróżnicowanymi tematycznie i gatunkowo tekstami, w tym:

a) wybranymi utworami poetyckimi Bolesława Leśmiana, Wisławy Szymborskiej, Jana Twardowskiego,

b) wypowiedziami i przekazami medialnymi: relacjonującymi, takimi jak np. wiadomość prasowa, reportaż, sprawozdanie; wyrażającymi stanowisko, takimi jak np. felieton, przemówienie; popularnonaukowymi i filozoficznymi,

c) podejmującymi refleksję nad relacjami między człowiekiem a naturą.

Klasa 8**1. Komunikacja**

Uczeń:

1.4) formułuje i przyjmuje informację zwrotną w różnych sytuacjach komunikacyjnych;

1.5) rozpoznaje i analizuje przejawy dyskryminacji językowej oraz im przeciwdziała;

1.6) posługuje się pojęciem dyskryminacji.

2. Odbiór

Uczeń:

2.5) syntetycznie i krytycznie ocenia informacje i opinie w wypowiedziach;

2.6) porównuje stanowiska, argumenty i formułuje wnioski;

2.7) stosuje w swoich wypowiedziach terminy: symbol, kontrast, punkt kulminacyjny, argumentacja, tren, fraszka, bajka, tytuł, podtytuł, motto, nowela, punkt kulminacyjny.

3. Świadomość językowa

Uczeń:

3.5) rozpoznaje imiesłowy i stosuje je w swoich wypowiedziach;

3.6) używa mowy zależnej i niezależnej;

3.7) dopasowuje różnorodne środki językowe do intencji, stylu i formy wypowiedzi;

3.9) dokonuje korekty językowej swoich wypowiedzi i ocenia ich skuteczność komunikacyjną;

3.10) posługuje się terminami: imiesłów przymiotnikowy, imiesłów przysłówkowy, imiesłowowy równoważnik zdania, mowa zależna, mowa niezależna, przysłowie, archaizm, neologizm, termin naukowy, wyraz potoczny, wulgaryzm w celu analizy języka i oraz rozpoznawania zastosowanych środków językowych.

4. Tworzenie wypowiedzi

Uczeń:

4.1) streszcza, parafrazuje cudze teksty i dokonuje na nich także innych przekształceń;

4.2) opisuje dzieło sztuki, a także posługuje się w opisie elementami interpretacji;

4.3) tworzy rozbudowane wypowiedzi argumentacyjne – np. przemówienie;

4.7) posługuje się terminami: przemówienie, streszczenie.

5. Autorefleksja i tworzenie tożsamości

Uczeń:

5.2) omawia rolę i znaczenie symboli, języka i literatury w kształtowaniu tożsamości narodowej;

5.4) analizuje relację człowieka z naturą i odpowiedzialność za środowisko, wyraża refleksję i na jej podstawie kształtuje postawy życiowe;

5.6) posługuje się terminami: wspólnota, rodzina, społeczność szkolna, społeczność lokalna, naród, tożsamość osobista, współpraca w grupie.

6. Elementy edukacji medialnej

Uczeń:

6.3) wykorzystuje narzędzia cyfrowe (w tym AI) i weryfikuje uzyskane informacje;

6.4) stosuje zasady etycznego korzystania z mediów;

6.5) rozpoznaje takie zjawiska, jak profilowanie treści, przekaz medialny, dezinformacja, bańka informacyjna i przeładowanie informacyjne, fałszywe informacje.

7. Praktyki lekturowe

Uczeń:

7.1) czyta obowiązkowo następujące teksty z klasyki literatury polskiej:

Jan Kochanowski, wybrane fraszki,

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz (Inwokacja)*,

Wybrana nowela Bolesława Prusa lub Henryka Sienkiewicza,

Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec*.

7.2) czyta w każdym roku szkolnym niemniej niż cztery dłuższe utwory literackie, w tym:

a) teksty obowiązkowe wskazane powyżej,

b) wybrane wspólnie przez nauczyciela i uczniów:

– teksty epickie reprezentujące różne sposoby prowadzenia narracji;

– utwory należące do literatury gatunkowej, np. fantasy, science fiction, kryminalne, przygodowe, obyczajowe;

c) teksty z kanonu literatury światowej;

7.3) zapoznaje się ze zróżnicowanymi tematycznie i gatunkowo tekstami, w tym:

a) wybranymi utworami poetyckimi Juliana Tuwima, Czesława Miłosza, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Tadeusza Różewicza, Haliny Poświatowskiej;

b) wypowiedziami i przekazami medialnymi: relacjonującymi, takimi jak np. wiadomość prasowa, reportaż, sprawozdanie; wyrażającymi stanowisko, takimi jak np. felieton, przemówienie; popularnonaukowymi i filozoficznymi,

c) podejmującymi refleksję nad relacjami między człowiekiem a naturą.

IV. Sposoby osiągnięcia celów

A. Metody pracy na lekcjach języka polskiego

W nowoczesnym nauczaniu języka polskiego szczególną rolę odgrywają metody pracy, które angażują uczniów, rozwijają ich samodzielność oraz sprzyjają głębokiemu uczeniu się. Nauczyciel odchodzi od modelu podawczego na rzecz organizowania sytuacji edukacyjnych, w których uczniowie aktywnie konstruują wiedzę i wykorzystują ją w praktyce.

Realizacja programu *NOWE Zamieńmy słowo* dla klas 4–8 umożliwia stosowanie różnorodnych metod, technik i form pracy, które nauczyciel dobiera samodzielnie, kierując się potrzebami uczniów oraz celami lekcji. Dobór metod zależy od wielu czynników. Uczniowie różnią się tempem pracy, poziomem zaangażowania oraz sposobami budowania wiedzy i umiejętności. Mają także odmienne podejście do nauki i rozwijania umiejętności. Dlatego ważne jest, aby nauczyciel elastycznie dostosowywał stosowane metody do możliwości i potrzeb swoich wychowanków. Znaczenie mają również jego własne doświadczenia, preferencje dydaktyczne oraz styl prowadzenia zajęć. Współczesna edukacja zakłada ponadto ciągłą weryfikację skuteczności stosowanych rozwiązań i to zarówno po stronie nauczyciela, jak i ucznia.

Szczególnie podkreśla się rolę metod aktywizujących, które sprzyjają rozwijaniu kreatywności, samodzielności i zaangażowania uczniów, oraz działań o charakterze interdyscyplinarnym. W pracy uczniów istotne miejsce zajmują także elementy dramy, grywalizacji oraz wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych i multimedialnych. Zróżnicowanie metod pozwala prowadzić lekcje w sposób ciekawy i niestandardowy, nawet w przypadku treści uznawanych przez uczniów za mniej atrakcyjne. Szczególną rolę odgrywa stymulowanie różnych zmysłów – słuchu, wzroku czy dotyku – co wspiera procesy poznawcze i rozwija

wyobraźnię. Duże zaangażowanie uczniów można również zaobserwować podczas gier dydaktycznych.

Na wybór metod wpływają także zmieniające się realia edukacyjne i społeczne. Wymagają one dostosowania warsztatu nauczyciela do nowych warunków oraz oczekiwań uczniów. Program daje możliwość łączenia tradycyjnych sposobów nauczania z nowoczesnymi rozwiązaniami dydaktycznymi. Wśród proponowanych metod znajdują się m.in. różne formy pracy z tekstem (czytanie, interpretacja, recytacja), wypowiedzi ustne, dyskusje, metody problemowe, projekty edukacyjne, techniki dramowe, gry i zabawy dydaktyczne, a także nowoczesne techniki wspierające rozwój myślenia i kreatywności: gałązka logiczna, drzewko ambitnego celu, mapy myśli, gwiazda pytań, analiza SWOT, burza mózgów, sześć kapeluszy de Bono, metaplan, zabawy teatralne, stoliki tematyczne, dyskusja, debata.

Program promuje różnorodność metod oraz aktywne zaangażowanie uczniów. Coraz większe znaczenie mają także technologie cyfrowe, które odpowiadają na potrzeby współczesnych uczniów funkcjonujących w środowisku wirtualnym. Zaproponowane rozwiązania mają pomóc nauczycielowi prowadzić lekcje efektywnie, realizować wymagania podstawy programowej, a jednocześnie uczynić zajęcia interesującymi. Ostateczny wybór metod należy jednak do nauczyciela, który ocenia ich przydatność i skuteczność w praktyce szkolnej.

B. Indywidualizacja pracy w zależności od potrzeb i możliwości ucznia

Uwzględnianie zróżnicowanych potrzeb i możliwości uczniów stanowi jeden z kluczowych elementów współczesnej edukacji polonistycznej oraz istotne założenie programu nauczania *NOWE Zamieńmy słowo*. Indywidualizacja procesu kształcenia, wyraźnie zaakcentowana w programie oraz w rozwiązaniach dydaktycznych zawartych w podręczniku, jest odpowiedzią na zróżnicowane tempo pracy, poziom rozwoju poznawczego i emocjonalnego uczniów. Zakłada ona traktowanie każdego dziecka jako podmiotu procesu edukacyjnego oraz tworzenie warunków

sprzyjających jego aktywnemu uczestnictwu w zajęciach szkolnych i wszechstronnemu rozwojowi.

Program nauczania oraz powiązany z nim podręcznik przewidują elastyczne dostosowywanie metod, form pracy i wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb uczniów. Nauczyciel języka polskiego, realizując założenia programu, uwzględnia możliwości, zainteresowania oraz trudności uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz uczniów szczególnie uzdolnionych. Indywidualizacja znajduje odzwierciedlenie w konstrukcji materiałów dydaktycznych – obejmuje różnicowanie stopnia trudności zadań, sposobów pracy z tekstem oraz form wypowiedzi, które zostały zaplanowane w podręczniku.

Istotnym elementem programu jest organizowanie procesu dydaktycznego w sposób sprzyjający uczeniu się zgodnie z zasadami dostępności i uczestnictwa. Podręcznik wspiera te założenia poprzez propozycje zadań umożliwiających współpracę, podejmowanie decyzji oraz rozwijanie poczucia sprawczości uczniów. Ważną rolę odgrywa także informacja zwrotna wspierająca uczenie się oraz odwoływanie się do doświadczeń uczniów jako punktu wyjścia do dalszego kształcenia.

Program nauczania oraz podręcznik kładą również nacisk na rozwój kompetencji społecznych i emocjonalnych uczniów, budowanie ich dobrostanu oraz wzmacnianie odporności psychicznej. Zakładają one tworzenie warunków sprzyjających rozwijaniu samodzielności, krytycznego myślenia oraz umiejętności komunikacyjnych – zarówno w wypowiedziach ustnych, jak i pisemnych. Jednocześnie podkreślają potrzebę ograniczania nadmiernego obciążenia uczniów treściami oraz stosowania funkcjonalnego podejścia do nauki o języku, ukierunkowanego na rozwijanie skutecznej komunikacji jako kluczowej kompetencji.

Zadania zawarte w podręczniku, opracowane zgodnie z założeniami programu *NOWE Zamieńmy słowo*, są zróżnicowane pod względem stopnia trudności i form aktywności. Umożliwiają one zarówno budowanie podstawowych wiadomości

i umiejętności, jak i rozwijanie kompetencji na poziomie ponadpodstawowym, a także wykraczających poza wymagania podstawy programowej.

Indywidualizacja, zgodnie z założeniami programu, obejmuje również wspieranie uczniów uzdolnionych przez proponowanie zadań o podwyższonym stopniu trudności, projektów indywidualnych, rozszerzonych tematów oraz dodatkowych aktywności rozwijających zainteresowania humanistyczne.

Realizacja tych założeń wymaga od nauczyciela systematycznego doskonalenia kompetencji dydaktycznych oraz refleksyjnego podejścia do własnej praktyki. Indywidualizacja nauczania, wpisana w program i wspierana przez podręcznik, ma charakter ciągły i stanowi warunek umożliwiający każdemu uczniowi osiągnięcie postępów na miarę jego możliwości.

V. Propozycja kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć

Ocenianie szkolne w kontekście nowej podstawy programowej języka polskiego zyskuje szczególne znaczenie – przestaje być jedynie narzędziem sprawdzania wiedzy, a staje się przede wszystkim wsparciem rozwoju ucznia. Tradycyjny model oceniania, skupiony głównie na kontroli stopnia opanowania materiału, okazuje się niewystarczający – wymaga uzupełnienia o uwzględnienie indywidualnych doświadczeń ucznia, procesu uczenia się oraz różnorodnych dróg dochodzenia do wiedzy i umiejętności. W efekcie ocenianie powinno pełnić funkcję motywującą, wspierać samoregulację oraz wzmacniać poczucie podmiotowości ucznia.

Ocenianie powinno pełnić funkcję diagnostyczną: informować o aktualnym poziomie rozwoju, kształtującą: wskazywać kierunki dalszej pracy, oraz motywującą: zachęcać do podejmowania kolejnych wyzwań. Najbardziej adekwatnym rozwiązaniem staje się ocenianie skoncentrowane na procesie uczenia się, a nie wyłącznie na jego rezultatach. Kluczową rolę odgrywa tu informacja zwrotna, zastępująca lub uzupełniająca ocenę wyrażoną stopniem, liczbą punktów lub wartością procentową, włączanie ucznia w refleksję nad własnymi osiągnięciami oraz

rozwijanie jego autonomii przez samoocenę i ocenę koleżeńską. Szczególne znaczenie ma ocenianie kształtujące, które sprzyja rozwijaniu różnych kompetencji, nie tylko przedmiotowych. Ocenianie sumujące powinno być projektowane tak, aby stanowiło naturalny etap podsumowania pracy ucznia, a nie dominujący element procesu dydaktycznego. Może ono przyjmować różnorodne formy, takie jak wykonanie projektu, portfolio czy prezentacji ustnej lub multimedialnej; nie powinno natomiast się ograniczać do tradycyjnych sprawdzianów. W tym ujęciu szczególnie istotne jest odejście od oceniania izolowanych, fragmentarycznych umiejętności na rzecz ich sprawdzania w kontekście złożonych działań językowych. Przykładowo, dyktando sprawdzające znajomość jednej zasady ortograficznej może pełnić funkcję diagnostyczną lub monitorującą postępy ucznia, jednak nie powinno stanowić podstawy oceny sumującej. Znacznie bardziej adekwatne jest ocenianie poprawności ortograficznej w trakcie tworzenia dłuższych form wypowiedzi, takich jak opowiadanie, opis czy rozprawka, gdzie poprawny zapis wyrazów staje się jednym z elementów szerszych kryteriów oceny. Takie podejście pozwala ocenić rzeczywiste kompetencje ucznia w działaniu, a nie jedynie jego umiejętność odtwarzania reguł w oderwaniu od kontekstu komunikacyjnego.

Istotnym wyzwaniem jest również docenienie doświadczeń, które uczniowie wnoszą do szkoły. Oznacza to uznanie ich wcześniejszych przeżyć, kontaktów z kulturą, aktywności w przestrzeni cyfrowej czy indywidualnych zainteresowań. W praktyce wymaga to różnicowania zadań i kryteriów oceniania, włączania elementów autorefleksji (np. analizy własnych postępów i trudności), dostrzegania aktywności pozaszkolnych oraz stosowania narzędzi dokumentujących proces uczenia się, takich jak portfolio, dziennik lekturowy, refleksja nad uczeniem się czy mapy postępów. Takie podejście nie tylko wzmacnia motywację, lecz także buduje poczucie sprawczości i odpowiedzialności za własny rozwój.

Aby ocenianie skutecznie wspierało realizację celów kształcenia polonistycznego, powinno opierać się na jasno określonych kryteriach,

komunikowanych uczniom i – w miarę możliwości – współtworzonych z nimi. Kryteria te precyzują oczekiwania i pomagają uczniowi zrozumieć, na jakiej podstawie jest oceniany. Równie ważna jest konstruktywna informacja zwrotna, wskazująca zarówno mocne strony pracy, jak i obszary wymagające doskonalenia oraz kierunki dalszego rozwoju. Uzupełnieniem tego procesu są samoocena i ocena koleżeńska, które uczą refleksyjnego podejścia do własnej pracy i rozwijają umiejętność świadomego uczenia się. Pomocna zwłaszcza w samoocenie może być sekcja *Podczas lekcji* lub *Kryteria sukcesu* w podręczniku *NOWE Zamieńmy słowo*, która jasno określa cele zajęć oraz to, czego uczeń będzie się uczył i na co powinien zwrócić szczególną uwagę. Istotnym elementem kształtującym ocenę koleżeńską lub samoocenę są też materiały z zakresu tworzenia wypowiedzi. Czytelne kryteria sformułowane w języku ucznia pozwalają mu zmierzyć się z samooceną.

Doświadczenia edukacyjne muszą być oceniane z uwzględnieniem przebiegu procesu uczenia się, a nie wyłącznie efektu końcowego. Ocena powinna obejmować różne etapy pracy ucznia: sposób przygotowania i planowania działań (np. formułowanie celów, organizację pracy), poziom zaangażowania w realizację zadania (w tym współpracę, inicjatywę i kreatywność), jakość efektu końcowego (np. prezentacji, eseju, raportu czy działania artystycznego), a także refleksję nad własnym uczeniem się, czyli umiejętność określenia, jaką wiedzę i umiejętności uczeń zdobył i jakie znaczenie miało dla niego to doświadczenie. W procesie oceniania warto wykorzystywać narzędzia wspierające, takie jak jasno sformułowane kryteria sukcesu, które precyzują oczekiwania wobec ucznia (np. co oznacza dobrze zaplanowany projekt czy pogłębiona analiza), portfolio dokumentujące przebieg pracy (zawierające notatki, zdjęcia, nagrania czy raporty), karty refleksji pozwalające na autorefleksję oraz ocenę koleżeńską, umożliwiające ocenę wkładu poszczególnych członków zespołu. Ocenianie doświadczeń edukacyjnych powinno uwzględniać nie tylko wiedzę merytoryczną, lecz także inne kompetencje, takie jak umiejętność komunikacji i argumentacji, kreatywność, sprawczość przejawiającą się w

podejmowaniu inicjatywy i braniu odpowiedzialności za własne działania, a także zdolność do krytycznego myślenia i refleksji nad własną pracą oraz jej rezultatami. Najbardziej adekwatną formą oceniania w tym obszarze jest ocenianie opisowe, oparte na jasno określonych kryteriach, które akcentuje zarówno proces uczenia się, jak i efekt końcowy oraz refleksję ucznia.